

«Bizipenen bidez egin nuen euskararekiko lotura afektiboa»

Txema Aizpurua

Euskaldun berri jantzi ikasia

Gogoeta egina du gure solaskideak, idatziz. "Euskararen erabilera eskasa euskaldun berri baten ikuspuntutik Bilbon", dio. Baikor da, nahiz ezkor jardun duen behin baino gehiagotan elkarrizketan zehar, euskaraz bizi nahi eta ezinean.

Testua: Miel A. Elustondo

Argazkiak: Zaldi Ero

Nondik sortu da zure gogoeta?

Mintzanet egitasmoan ari naiz, eta as- tean behin bi lagunekin biltzen naiz. As- teartero, Baranbion bizi den neska ba- tekin. Asteazkenero, Algortan bizi den gizonezko batekin. Iaz, foro bat sortu zuten Mintzaneten, gure iritziak plaza- ratzeko eta beste. Baina foroak ez zuen harrera berorik izan, eta orduan, zer edo zer idazteko eskatu zidaten egitas- moaren arduradunek. Baina ordurako gogoeta egina nuen nik, eta nire kolkokoak paperean jarri besterik ez nuen egin behar izan. Gogoeta eginagatik, or- dea, erantzunik ez dut kasik batere izan.

Euskararen erabilera eskasaz ari zara zure gogoetan.

Bai, oso eskasa, erabilera Bilbon. Donos- tiarrak gara senar-emazteok, baina Bil- bora bizitzera etorri ginen 1997an, lan kontuengatik. Eta, hain zuzen, hemen

hasi nintzen seriotasunez euskara ikas- ten, 2003an. Handik bi urtera, EGA atera nuen. Hala ere, euskara erabiltzeko au- kerarik ez nuen lanean. Gero, gaitzak jo ninduen, eta lanerako gai ez nintzenez, tarte handiagoa izan nuen euskarari es- kaintzeko.

"Euskaldun berri" definitu duzu zeure bu- rra, zure gogoeta idatzizkoaren goibu- ruan.

Kalean bolo-bolo dabil izen hori, "eus- kaldun berri", eta neuretzat hartu dut. Baina ez dakit noiz arte izango naizen euskaldun berri. 55 urte betetzeko, oso berri ezin izan! Kar, kar... Euskaldun ika- sia, bestela. Baina hori ere ez da oso erabatekoa. "Euskara ikasitakoa", esan beharko nuke. Alegia, ez zidan amak ira- katsi, ez nuen etxean jaso. Euskaldun berri... On Kixote moduko bat, edo Ere- muko Simon bat.

Txema Aizpurua Etxaniz

Donostia, 1964

Ingeniaritza ikasketak egina. Gorabeheraz betea du euskararekiko bidea. Donostian hasi zen euskara ikasten, Bilbon eman dio errematea, 2003an, euskaltegira itzulita. 2013an minbiziak jo zuen, eta lanerako ezindua, euskal kulturaren munduan murgildu zen. Berbalagun eta Mintzaneteko kide, ARGIA, *Berria*, eta *Jakin* jasotzen ditu etxean, irakurle klub bateko partaide... euskaraz bizi nahiz bizi da, eguneroko bizimodukoak ez diren bestelako bideetan, euskara erabili nahiz. On Kixote bat, Eremuko Simon bat, Txema Aizpurua.





Euskalduna bere bakardadean, zu.

Irakurle klub bateko kide naiz, foru liburutegiak antolatua da, Julen Gabiria gidari dugula. Oraindik orain, Clarice Lispector-en *Zorion klandestino*a irakurri dugu. Ez nuen idazle hori ezagutzen, eta estimatu nion Juleni haren liburua aukeratu izana. Lispectorrek dio ez duela arrazoimenean sinesten, animalien bizitza miresten duela dio, animalietan buru-arimek bat egiten dutela. Aldiz, gizakiok urteen poderioz hainbat maskara eta estalki asmatzen ditugula, gure burua ezkutatzeko, batetik, eta bestetik, berriz, gizarteak nahi gaituen moduan azaltzearen: estalki bat erabiltzen dugu lanean, beste bat etxean, hirugarren bat kaleko lagunartean. Alde horretatik, gaitotasunak erakutsi dit barruko izaera, benetakoa, erakutsi beharra dagoela zoriontsu izan ahal izateko. Ez dago beste bizipozik. Estalkiekin baldin bagabiltza, gure barrua bigarren planoan geratuko da, ezin aterata. Etsigarria da.

Etsigarria zaizu euskararen erabilera eskasa?

Guztiz etsigarria. Euskaldun izan ahal izateko lan egiten dut, gustura, baina ondokoarekin komunikatzeko da hizkuntza, harremanetarakoa, eta Bilbon aukera gutxi ditugu. Kalera irten eta nekez entzungo duzu euskararik. Beharbada, jolas-parkean, gurasoak euskaraz

ariko dira beren hurrekin, eta gainerakoan, euskaraz ariko dira zenbait puntu jakinetan, dela Kafe Antzokian, dela Parte zaharrean AEKren euskaltegiaren inguruan, Somera kaleko Bira elkartearen, Arriaga antzokiko euskarazko bazterreko ekitaldietan... Gune jakinak dira. Zer edo zer da, ezin da ukatu. Horiei esker bizi gara, edo bizi ahal dugu, euskaraz.

Euskaltegiak hor dira, ikasle gehienak ere bai, D ereduan gehienak, baina eremu guztiz erdaldunduan direnez, harako gure oroitzapenak bezala dabilta...

Egiten dugun lanak ez dakar ekarri beharko lukeen emaitzarik. Ezta pentsatu ere. Esango nuke, askotan lan horiek guztiek kontrako efektua ere eragiten dutela. Ez dakit, esate baterako, euskara behartuta ikasten dutenek ez ote diren, neurri batean, euskara gorrotatzera iristen. Gorrotatzera, edo ezinikusia izatera. Hainbeste oposizio, perfil, berridazketa eta bestelako. Lan nekea da, batere ez erakargarria. Maite ez baduzu, kontrako efektua lortzen da. Eta, gainera, ikaste prozesua amaitu eta gero, erabiltzeko aukerarik ez baduzu, akabo! Zaila da egoera. Euskara tresna huts gisa ikusten badugu, ez du balio, ez dugu ezer egingo, hor dugu-eta beti gaztelania, guztion artean komunikatzeko. Euskara erabiltzeko, berriz, beharrezkoa da lotura afektiboa, halako gogo bat, halako

bultzada bat. Zergatik hautatzen dugu euskara, euskara hautatzen dugunok? Maite dugulako! Maitasunari lotua dago. Izan liteke militantzia, izan liteke lagunarte giroa... baina nahitaezkoa da lotura afektibo hori. Euskara etxean jaso baduzu, hor duzu lotura, amarekiko nahiz gurasoekikoa. Bilbo honetan, gutxi dira euskara amarengandik jaso dutenak.

Euskal kulturaren ezagutzan sakontzeko proposamena ere egin duzu zure gogotan.

Bai, bada. Hizkuntzarekin batera, historia, kultura, zinema, kirolak, jolasak, literatura... erakustea. Izan ere, hizkuntzari zerk ematen dio garrantzia? Zerk ematen dio prestigioa? Hizkuntza horretan produzitzen denak. Alemanez ikasiko bagenu, Goethe, Kant edo Hegel zein izan ziren eta zer idatzi zuten jakingo ez banu, oso gauza eskasa litzateke. Axolagabekeria handia litzateke frantsesez ikastea eta Truffaut, Jacques Brel, Edith Piaf eta gainerako autoreen lana ez ezagutzea. Sortzaile horiek egin duten lana ezagutuz gero, hizkuntza horretan datorren kultura maitatzera irits naiteke, eta horrela askoz ere erakargarriagoa da hizkuntzak ikastea.

Horixe egin beharko litzateke euskararen kasuan, zure ustez.

Jakina. Lotura afektiboak bilatu behar dira, gurasoek erakutsi ez dizuten hizkuntza erabili ahal izateko. Horrelakorik ez bada, kanpoko eragileak beharko dira, euskaraz dakigunok euskaraz hitz egiteko. Bilbon, ordea, kanpoko eragileek, kaleko giroak eta bestelakoek ez zaituzte bultzatzen euskaraz hitz egitera, guztiz kontrakora baizik, euskara ez erabiltzera. Euskara erabiltzeak arazoak ekartzen dizkizu Bilbon. Inoiz, borrokalaria jaikiz gero, zeure buruari esan diezaiokezu: "Gaur euskaraz hitz egingo dut!". Kalera irten, dendara joan eta hasi zaitezke euskaraz eskatzen, baina jasoko duzun erantzuna oso ezkorra izango da askotan. "Zer ari da hau, ordea!". Euskal Herrian gaude, baina Madrilen egongo bagina bezala. Azkenean, oso ezatsegina da.

Semeekin hitz egin omen duzu gurekin aritu baino lehen.

Galdetu nien zergatik ez zuten euskara erabiltzen. Errieta gabe, beti. Zu zentozela esan nien, eta haien egia jakin nahi

Kafe Antzokia

“Bilboko leku euskaldunetako bat da Kafe Antzokia. Han inguruan bai, entzuten da euskara, baina baita gaztelania ere. Asko, gainera. Ostiral eta larunbat gauetan, gehiago entzuten da gaztelania, euskara baino. Nik esatera, gehienbat bertako euskaltegiko irakasle-ikasleek erabiltzen dute”.

Euskara, betebeharrak

“15 urte nituela, gurasoek euskara akademia batera bultzatu ninduten. Betebehartzat hartu nuen euskaraz ikasi beharra. Gogoz kontra joaten hasi nintzen, harik eta joateari utzi nion arte”.



nuela, alegia, ni haiekin euskaraz hitz egiten saiatzen nintzenean ere, gaztelaniaz erantzuten zidatela. Haiek batere zalantzarik gabe erantzun zidaten, eta iritzi bera zuten bi semeek ere: “Erosoago delako”. Kanean gaztelania dela nagusi esan zidaten, eta bestalde, ez zutela euskaraz hitz egiteko behar besteko trebetasunik, kosta egiten zitzaizela, eta egokieran, gaztelaniara jotzen dutela. Neurri batean, ulertzekoa da haien jarrerera, gauzak ahalik eta modurik errazenean egiteko joera baitu gizakiak. Emazteak eta biok ere gaztelaniaz ari ginela ezagutu genuen elkar, eta gaur egun, nire temaren ondorioz, saiatzen gara batzuetan euskaraz hitz egiten.

Gizarteak antolatu egin behar duela idatziz duzu zure gogoetan.

Bai, komunitateak sortu. Azken inkesta soziolinguistikoaren arabera, euskararen ezagutza maila handia da Bilbon. Erabilera, berriz, hutsaren hurrena. Bilboko euskaldunok oso sakabanatuta gaude, loturarik ez dugu. Gizartearen isla gara horretan, nor bere zuloan sartuta bizi gara, interneti katigatuta. Eta, horrela, erraztasun handiagoa dugu AEBetan bizi den batekin hitz egiteko, Bermeon bizi den batekin baino. Hori-

xe da gure bizimodua. Horregatik diot benetazko komunitateak sortu beharko genituzkeela, eta horretarako aitzakia ezin hobea iruditzen zait euskara. Komunitateak izan litezke fisikoak nahiz birtualak, baina harreman fisikoa ezinbestekoa da, nire ustez, hurbiltasun fisikoa nahitaezkoa baita enpatiarik sortuko bada. Harreman fisikoa sendotuz gero, era birtualean eman lekiok jarraipena, skype, whatsapp edo dena delakoaren bidez.

Bateko eta besteko euskalkiak hitz egiten diren guneeetan egonaldiak egitea proposatzen duzu. Eta ez zara lehena.

Egonaldi luzeak, tokian tokiko euskalkiak ulertzeko, eta benetan euskaldun bizi garela, bizi gaitezkeela, sentitu ahal izateko. Zaila da ulertzea, baina hemendik hoge minutura Bermeora joan, edo Ondarroara, edo Ipar Euskal Herrira, eta ahaleginak eta bi egin behar izaten ditugu bertakoei euskaraz ulertzeko. Euskalkiak arautu egin behar direla diote, esaten du Koldo Zuazok, adibidez, eta ados nago. Baina, bestalde, zer esan nahi dugu, euskaldun osokoak izateko euskalki guztiak ikasi behar ditugula? Eta, horrez gainera, hitanoa? Eta bailara bakoitzeko berezko esapideak? Gogoan

dut emakume bat, Lasturkoa [Debako auzoa], euskaraz ikasi behar genuela esaten ziguna. Ikasi genuen noizbait, eta emakume harekin euskaraz hasi orduko, gaztelaniara jotzen zuen berak!

Hara, bestea!

Bai, bada! Hark bere euskara hitz egiten zuen, ez zen eskolatua, gure euskara batua, batzuetan perfektua eta bestetan ez hain perfektua, arrotza zitzaion. Eta mendira noala, tontorrera igotzeko bideari buruz euskaraz galdetu, eta gaztelaniaz erantzuten didate. Euskalki arraroren bat hitz egiten dudala pentsatzen dute, nonbait. Ez dakit, bada, baina euskaldun berri guztioi gertatu zaigula horrelakorik esango nuke. Kontzientzia hartu behar dugu, egoera horretan gaudela kontziente izan, arnaguneetan bizi direnek haietatik kanpo bizi garenoi harrera hobea egin diezaguten. Azken finean, ahaleginak egiten ari garenoi erraztasunak ematea litzateke kontua, besterik ez. Euskaraldian bezala.

Euskaraldian?

Zer egin behar du, bada, Belarriprestak? Ahobizi denari erraztasunak eman, euskaraz hitz egin dezan. Espero dezagun apurka-apurka egoera aldatzea.

Espero. Zer espero duzu Euskaralditik?

Gauza gutxi... Baikorra naiz, izatez, eta ez nuke honetan ezkor azaldu nahi. Espero dut kanpaina eraginkorra izatea, baina gaurko egoera kontuan, ez dakit oso urrun iritsiko ote garen. Badakigu ezagutza zabaldua dagoela, badakigu ez dugula gure arteko harremanetan euskaraz hitz egiteko ohiturarik, eta gainera, badakigu ez dugula euskal kulturaren gaineko berririk. Orduan, hitz egiten hasita ere, zertaz hitz egin behar dugu? Mamirik gabeko elkarrizketak egin behar ote ditugu, bada? Horixe da nire kezka.

Euskaldun berria zu, Txema, nola iritsi zinen euskararen mundura?

Txikitan ez nuen euskararik jaso etxean. Hala ere, gogoratzen naiz, ama bisitan joaten zitzaion amonari, Zarautzera. Mintzaira arrotz batean mintzatzaren ziren, ez nuen tutik ulertzen. Handik urte batzuetara, eskolan, frantses irakasleak -Etxeberri, Iparraldekoa-, zuzendu egin zidan deitura. Azterketan, ohi nuenez idatzi nuen nire izena: "Jesus Mari Aizpurua Echaniz". Itzu-

li zidanean, deitura ere zuzendua zidan: "Etxaniz", jarri zidan. "Zer da hau, ordea?". Eta xehetasun hori, eta amak amonarekin ibiltzen zuen hizkera hura lotu, eta asmatu nuen: "Euskara da!". Handik laster hasi ziren manifestazioak, batzarrak, poliziaren aurrean lasterka ibili beharra... Nerabezaro be-

tean harrapatu ninduen mugimenduak, eta militantzia piztu zen nire barruan, eta bizipenen bidez euskararekiko lotura afektiboa egin nuen.

Lehen ere horixe esan duzu, lotura afektiboa.

Begira, gogoratzen naiz, txikitan, Donostiako estropadetan ginela. Jokatu zen estropada, eta hiriko bandera eman zioten irabazleari. Aldi berean, baten batek ikurrina zabaldu zuen, eta *Eusko gudariak* abesten hasi zen jendea. Eta, orduan, gure aitaren aldeko amona negarrez hasi zen. Eta ni, harrituta. Gero, amona hura euskalduna zela jakin nuen, nahiz eta nik bizian ez nion euskaraz hitzik entzun. Donostiara etorritakoa zen, baina lotsagatik, debekuagatik edo dena delakoagatik, galdu edo ezkutatu egin zuten euskara, beren mintzairak hirian bizitzeko ez zuela balio ikusi zuten. Horrelako bizipenek euskararekiko lotura afektiboa egiten laguntzen dute. Gaur egun, ez dago era horretako lotura afektiborik. Maitasun kontua da euskara. Maite ez baduzu, ez dauka zentzurik, ez du merezi. ■

Azken hitza:

Mendiak eta Herriak

"Emaztearen eraginez, mendi ibilaldiak egiten hasi ginen Mendiak eta Herriak-ekin. Han ziren Felipe Uriarte, Xabier Erro, Martin Zabaleta! Nire heroiak, garai hartan. Euskaldunak ziren, gainera. Ahal nuen moduan egiten nuen haiekin euskaraz, eta okerrak egin arren, berdin onartzen zuten nire euskara. Handik lasterrera, Lesakako barnetegira joan nintzen".